

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

आदित्येभ्यो भुवद्वच्चश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम आदित्या
वा एतम्भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं न
प्राप्नोत्यादित्यानेव भुवद्वतः स्वेन भागधेयेनोप धावति त
एवैनम्भूतिं गमयन्ति भवत्येवाऽऽदित्येभ्यो धारयद्वच्चश्चरुं
निर्वपेदपरुद्धो वाऽपरुध्यमानो वाऽऽदित्या वा अपरोद्धारं
आदित्या अवगमयितारं आदित्यानेव धारयद्वतः (१)

स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं विशि दाध्रत्यनपरुध्यो
भवत्यदितेऽनु मन्यस्वेत्यपरुध्यमानोऽस्य पदमा ददीतेयं
वा अदितिरियमेवास्मै राज्यमनु मन्यते सत्याशीरित्याह
सत्यामेवाशिषं कुरुत इह मन इत्याह प्रजा एवास्मै
समनसः करोत्युप प्रेतं मरुतः (२)

सुदानव एना विश्पतिनाभ्यमुं राजानमित्याह मारुती
वै विद्धोष्ठो विश्पतिर्विशैवनं राष्ट्रेण समर्धयति यः

परस्ता॑द्वा॒म्यवा॒दी स्या॒त्तस्य॑ गृ॒हाद्वी॒हीना ह॑रेच्छु॒क्लाः॑श्च
कृ॒ष्णाः॑श्च वि चि॑नुया॒द्ये शु॒क्लाः स्यु॒स्तमा॑दि॒त्यं च॒रुं
निर्व॑पेदादि॒त्या वै दे॒वता॑या वि॒द्विश॑मे॒वाव॑ गच्छति (३)

अव॑गतास्य॒ विडन॑वगतः॒ राष्ट्र॑मित्या॒हुर्ये कृ॒ष्णाः स्यु॒स्तं
वा॒रुणं॑ च॒रुं निर्व॑पेद्वा॒रुणं॑ वै रा॒ष्ट्रमु॒भे ए॒व वि॒शं च रा॒ष्ट्रं
चा॒व गच्छ॑ति यदि॒ नाव॑गच्छे॒दिम॒हमा॑दि॒त्येभ्यो॑ भा॒गं
निर्व॑पा॒म्यामु॒ष्माद॑मु॒ष्यै वि॒शोऽव॑गन्तो॒रिति॑ निर्व॑पेदादि॒त्या
ए॒वैन॑म्भा॒गधे॑य॒म्प्रेप्स॑न्तो॒ विश॑म॒व (३)

ग॒म॒य॒न्ति यदि॒ नाव॑गच्छे॒दाश्व॑त्थान्म॒यू॒खान्॑स॒प्त
म॑ध्यमे॒षाया॒मुप॑ ह॒न्यादि॑द॒म॒हमा॑दि॒त्यान्ब॑ध्ना॒म्यामु॒ष्माद॑मु॒ष्यै
वि॒शोऽव॑गन्तो॒रित्या॑दि॒त्या ए॒वैन॑म्ब॒द्धवी॑रा॒ विश॑म॒व गम॑यन्ति
यदि॒ नाव॑गच्छे॒देत॑मे॒वाऽऽदि॒त्यं च॒रुं निर्व॑पेदि॒ध्मेऽपि॑
म॒यू॒खान्॑सं न॒ह्येद॑नप॒रु॒ध्यमे॒वाव॑ गच्छ॒त्याश्व॑त्था भवन्ति
म॒रुता॑ वा ए॒तदो॒जो यद॑श्व॒त्थ ओज॑सै॒व वि॒शम॑व गच्छति
स॒प्त भ॑वन्ति स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ ग॒णश॑ ए॒व वि॒शम॑व
गच्छ॑ति॥ (५)

दे॒वा वै मृ॒त्योर्बि॑भयु॒स्ते प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑न्तेभ्यं
 ए॒ताम्प्रा॑जाप॒त्या॒ श॒तकृ॑ष्णलां॒ निर॑वप॒त्तयै॑वैष्व॒मृत॑मदधा॒द्यो
 मृ॒त्योर्बि॑भी॒यात्तस्मा॑ ए॒ताम्प्रा॑जाप॒त्या॒ श॒तकृ॑ष्णलां॒
 निर्व॑पेत्प्र॒जाप॑तिमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒ स
 ए॒वास्मि॑न्नायु॒र्दधा॑ति॒ सर्व॑मायु॒रेति॑ श॒तकृ॑ष्णला भवति
 श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये (६)

प्रति॑ तिष्ठति घृ॒ते भ॑व॒त्यायु॑र्वै घृ॒तम॑मृ॒त॒ हिर॑ण्य॒मायु॑श्चै॒वास्मा॑
 अ॒मृतं॑ च स॒मीची॑ दधाति च॒त्वारि॑चत्वारि कृष्णला॒न्यव॑
 द्यति चतुर॒वत्तस्या॑स्या॒ एक॑धा ब्र॒ह्मण॑ उप॒ हर॑त्येक॒धैव
 यज॑मान॒ आयु॑र्दधात्य॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः
 प्राय॑श्चित्तिमैच्छ॒न्तस्मा॑ ए॒त॒ सौ॒र्यं च॒रुं निर॑वप॒न्तेनै॒वास्मिन् (७)

रुच॑मदधुर्यो ब्र॒ह्मव॑र्च॒सका॑मः स्यात्तस्मा॑ ए॒त॒ सौ॒र्यं
 च॒रुं निर्व॑पेद॒मुमे॒वाऽऽदि॒त्य॒ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒ स
 ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मव॑र्च॒सं द॑धाति ब्रह्मव॑र्च॒स्यैव॑ भ॒वत्यु॑भ॒यतो॑
 रु॒क्मौ भ॑वत उ॒भय॑त॒ ए॒वास्मि॑न्नुचं दधाति प्र॒याजे॑प्र॒याजे॑
 कृष्ण॑लं जुहोति दि॒ग्भ्य ए॒वास्मै॑ ब्रह्मव॑र्च॒सम॑व॒ रु॒द्ध
 आग्ने॑यम॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पेत्सावि॒त्रं द्वा॑द॒शक॑पाल॒म्भूम्यै॑ (८)

च॒रुं यः का॒मये॑त् हि॒र॒ण्यं वि॒न्दे॒य॒ हि॒र॒ण्य॒म्मोप॑
 नमे॒दिति॑ यदा॒ग्ने॒यो भव॑त्या॒ग्नेयं॑ वै हि॒र॒ण्यं यस्यै॒व हि॒र॒ण्यं
 तेनै॒वैन॑द्वि॒न्दते॑ सावि॒त्रो भ॑वति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैन॑द्वि॒न्दते॑
 भूम्यै॑ च॒रुर्भव॑त्य॒स्यामे॒वैन॑द्वि॒न्दत॒ उपै॑न॒५ हि॒र॒ण्यं नम॑ति वि
 वा ए॒ष इ॒न्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑ण॒र्ध्यते॑ यो हि॒र॒ण्यं वि॒न्दत॑ ए॒ताम् (९)

ए॒व नि॒र्वपे॑द्धि॒र॒ण्यं वि॒त्त्वा ने॒न्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑ण॒ व्यृ॑ध्यत
 ए॒तामे॒व नि॒र्वपे॑द्यस्य हि॒र॒ण्यं न॒श्येद्यदा॒ग्ने॒यो भव॑त्या॒ग्नेयं॑ वै
 हि॒र॒ण्यं यस्यै॒व हि॒र॒ण्यं तेनै॒वैन॑द्वि॒न्दति॑ सावि॒त्रो भ॑वति
 सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैन॑द्वि॒न्दति॑ भूम्यै॑ च॒रुर्भव॑त्य॒स्यां वा ए॒तन्न॑श्यति
 यन्न॑श्यत्य॒स्यामे॒वैन॑द्वि॒न्दतीन्द्रः॑ (१०)

त्वष्टुः सोम॑मभीषहा॑पिब॒थ्स विष्व॒ङ्मार्च्छ॑थ्स इ॒न्द्रि॒येण॑
 सोम॑पी॒थेन॒ व्या॑र्ध्यत॒ स यदूर्ध्व॑मुदव॑मी॒त्ते श्या॒माका॑ अभव॒न्थ्स
 प्र॒जाप॑तिमुपा॑धावत्तस्मा॑ ए॒त५ सो॒मेन्द्र॑५ श्या॒माकं॑ च॒रुं
 नि॒र्वप॑त्तेनै॒वास्मि॑न्नि॒न्द्रि॒य५ सोम॑पी॒थम॑दधा॒द्वि वा ए॒ष
 इ॒न्द्रि॒येण॑ सोम॑पी॒थेन॑र्ध्यते॒ यः सोमं॑ वमि॑ति॒ यः सोम॑वा॒मी
 स्या॑त्तस्मै" (११)

ए॒त५ सो॒मेन्द्र॑५ श्या॒माकं॑ च॒रुं नि॒र्वपे॑थ्सोमं॑ चै॒वेन्द्रं॑ च॒

स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मिन्निन्द्रि॒यं॑ सौमपी॒थं
ध॑त्तो॒ नेन्द्रि॒येण॑ सोमपी॒थेन॒ व्य॑ध्यते॒ यत्सौ॒म्यो भ॑वति
सोमपी॒थमे॒वाव॑ रुन्दे॒ यदैन्द्रो॑ भव॒तीन्द्रि॒यं वै सौमपी॒थ
इन्द्रि॒यमे॒व सौमपी॒थम॑व॒ रुन्दे॒ श्यामा॒को भ॑वत्ये॒ष वाव॑ स
सोमः॑ (१२)

सा॒क्षादे॒व सौमपी॒थम॑व॒ रुन्दे॒ऽग्नये॑ दा॒त्रे पु॒रोडा॑शम॒ष्टा-
क॑पालं॒ निर्व॑पेदिन्द्रा॒य प्र॑दा॒त्रे पु॒रोडा॑शमेकादशकपालम्
प॒शुका॑मो॒ऽग्निरे॒वास्मै॑ प॒शून्प्र॑ज॒नय॑ति वृ॒द्धानिन्द्रः॑ प्र यच्छति
दधि॑ मधु॑ घृ॒तमापो॑ धा॒ना भ॑वन्त्ये॒तद्वै प॑शूना॑ रूपं
रूपे॒णैव॑ प॒शून॑व॒ रुन्दे॒ पञ्च॑गृही॒तम्भ॑वति॒ पाङ्का॒ हि प॒शवो॑
बहुरू॒पम्भ॑वति बहुरू॒पा हि प॒शवः॑ (१३)

समृ॑द्धौ प्राजाप॒त्यम्भ॑वति प्राजाप॒त्या वै प॒शवः॑
प्र॒जाप॑तिरे॒वास्मै॑ प॒शून्प्र॑ ज॒नय॑त्या॒त्मा वै पुरु॑षस्य॒ मधु॑
यन्मध्व॒ग्नौ जु॑होत्या॒त्मान॑मे॒व तद्य॑ज॒मानो॒ऽग्नौ प्र॑ दधाति
प॒ङ्क्तौ॑ याज्यानुवा॒क्ये भ॑वतः॒ पाङ्कः॑ पुरु॑षः॒ पाङ्काः॑ प॒शव॑
आ॒त्मान॑मे॒व मृ॒त्योर्नि॒ष्क्रीय॑ प॒शून॑व॒ रुन्दे॑॥ (१४)

इन्द्रि॒यैऽस्मिन्भू॒म्या ए॒तामिन्द्रः॑ स्यात्तस्मै॒ सोमो॑ बहुरू॒पा हि प॒शव॑ एकचत्वारि॑ंशच्च॥ [२]

देवा वै स॒त्रमा॑स॒तर्द्धि॑परि॒मितं॑ यश॑स्का॒मास्तेषा॑ꣳ सोम॑ꣳ
 राजा॑नं॒ यश॑ आ॒र्च्छ॑त्स गि॒रिमु॑दै॒त्तम॒ग्निर॑नू॒दैत्ता॑व॒ग्रीषो॑मौ
 सम॑भवता॒न्तावि॒न्द्रो य॒ज्ञवि॑भ्र॒ष्टोऽनु॑ परै॒त्ताव॑ब्रवी॒द्याज॑य॒तुम्मेति॑
 तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॑ निर॑वपता॒माग्ने॑यम॒ष्टाक॑पालमै॒न्द्रमे॒कादश॑-
 क॒पालꣳ सौ॒म्यं च॒रुन्त॑यै॒वास्मि॒न्तेजः॑ (१५)

इन्द्रि॒यम्ब्र॑ह्मवर्च॒सम॑धत्तां॒ यो य॒ज्ञवि॑भ्र॒ष्टः स्यात्तस्मा॑
 ए॒तामिष्टिं॑ नि॒र्वपे॑दा॒ग्नेय॑म॒ष्टाक॑पालमै॒न्द्रमे॒कादश॑क॒पालꣳ
 सौ॒म्यं च॒रुं यदा॑ग्ने॒यो भव॑ति॒ तेज॑ ए॒वास्मि॒न्तेन॑
 दधा॑ति॒ यदै॒न्द्रो भव॑तीन्द्रि॒यमे॒वास्मि॒न्तेन॑ दधा॑ति॒
 यथ्सौ॒म्यो ब्र॑ह्मवर्च॒सं तेना॑ग्ने॒यस्य॑ च सौ॒म्यस्य॑ चै॒न्द्रे
 समा॑श्ले॒षये॒त्तेज॑श्चै॒वास्मि॒न्ब्रह्म॑वर्च॒सं च॑ समी॒ची (१६)

द॒धात्य॒ग्रीषो॒मीय॑मे॒कादश॑क॒पालं॑ नि॒र्वपे॒द्यं का॒मो
 नोप॑नमे॒दाग्ने॒यो वै ब्रा॑ह्म॒णः स सोम॑म्वि॒बति॑ स्वा॒मेव॑ दे॒वताꣳ
 स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ सैवैनं॑ का॒मेन॑ सम॑र्धय॒त्युपैनं॑
 का॒मो नम॑त्य॒ग्रीषो॒मीय॑म॒ष्टाक॑पालं॑ नि॒र्वपे॒द्ब्रह्म॑वर्च॒सका॑मो-
 ऽग्री॒षोमा॑वे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मि॒न्ब्रह्म॑वर्च॒सं
 ध॑त्तो ब्रह्मवर्च॒स्यैव॑ (१७)

भ॒व॒ति॒ यद॒ष्टाक॑पा॒लस्तेना॑ग्ने॒यो यच्छा॑मा॒कस्तेन॑
 सौ॒म्यः समृ॑द्धौ सोमा॒य वा॒जिनै॑ श्यामा॒कं च॒रुं निर्व॑पेद्यः
 क्लै॒व्या॑द्विभी॒याद्रेतो॑ हि वा ए॒तस्मा॒द्वाजिन॑मप॒क्राम॒त्यथै॑ष
 क्लै॒व्या॑द्विभा॒य सोम॑मे॒व वा॒जिन॑ः स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑
 धाव॑ति॒ स ए॒वास्मि॒न्नेतो॑ वा॒जिनं॑ दधा॒ति न क्ली॒बो भ॑वति
 ब्रा॒ह्मण॑स्प॒त्यमेका॑दशकपा॒लं निर्व॑पे॒द्भ्राम॑कामः (१८)

ब्रह्म॑ण॒स्पति॑मे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धाव॒ति स ए॒वास्मै॑
 सजा॒तान्प्र य॑च्छति॒ ग्राम्ये॑व भ॑वति॒ गुण॑व॒ती या॒ज्यानु॑वा॒क्ये
 भव॑तः सजा॒तैरे॒वैनं॑ गुण॑व॒न्तं करो॑त्ये॒तामे॒व निर्व॑पेद्यः
 का॒मये॑त॒ ब्रह्म॑न्वि॒शं वि ना॑शये॒यमि॑ति॒ मारु॑ती या॒ज्यानु॑वा॒क्ये
 कुर्या॑द्ब्रह्म॑न्ने॒व वि॒शं वि ना॑शयति॥ (१९)

तेजः॑ स॒मीचीं॑ ब्रह्मवर्च॑स्यै॒व ग्राम॑काम॒स्त्रिच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥ [३]

अ॒र्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पे॒त्सुव॑र्गका॒मोऽसौ॑ वा आ॒दि॒त्योऽर्य॑मा॒
 ऽर्य॑म॒णमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धाव॒ति स ए॒वैनं॑ सुव॑र्गं
 लो॒कं ग॑मयत्य॒र्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त॒ दान॑कामा मे
 प्र॒जाः स्यु॑रि॒त्यसौ॑ वा आ॒दि॒त्योऽर्य॑मा यः खलु॒ वै ददा॑ति॒
 सोऽर्य॑मा॒ ऽर्य॑म॒णमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धाव॒ति स ए॒व (२०)

अ॒स्मै दान॑कामाः प्र॒जाः क॑रोति दान॑कामा अ॒स्मै
 प्र॒जा भ॑वन्त्य॒र्यम्णे च॒रुं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त स्व॒स्ति
 ज॒नता॑मि॒यामि॒त्यसौ वा आ॑दि॒त्योऽर्य॑माऽर्य॑मण॑मेव स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ तद्र॑मयति॒ यत्र जि॑गमिष॒तीन्द्रो
 वै दे॒वाना॑मा॒नुजा॒वर आ॑सी॒त्स प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तस्मा॑
 ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमे॑कादशकपालं॒ निः (२१)

अ॒व॒प॒त्तेनै॒वैन॒मग्रं॑ दे॒वता॑नां पर्य॑णयद्बुध्र॑वती॒ अग्र॑वती
 याज्या॑नुवा॒क्ये अ॒करो॑द्बुध्रादे॒वैन॒मग्रं॑ पर्य॑णय॒द्यो रा॑ज॒न्य
 आ॒नुजा॒वरः स्या॑त्तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमे॑कादशकपालं॒
 निर्व॑पेदिन्द्र॑मेव स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मग्रं॑
 समा॑नानां परि॑ णयति बुध्र॑वती॒ अग्र॑वती याज्या॑नुवा॒क्ये
 भव॑तो बुध्रादे॒वैन॒मग्रम् (२२)

परि॑ णयत्यानुषू॒को भ॑वत्येषा ह्ये॒तस्य॑ दे॒वता॒ य
 आ॒नुजा॒वरः समृ॑द्ध्यै यो ब्रा॑ह्म॒ण आ॒नुजा॒वरः स्या॑त्तस्मा॑
 ए॒तम्बा॑र्हस्प॒त्यमा॑नुषू॒कं च॒रुं निर्व॑पेद्बृह॒स्पति॑मेव स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मग्रं॑ समा॑नानां परि॑ णयति
 बुध्र॑वती॒ अग्र॑वती याज्या॑नुवा॒क्ये भव॑तो बुध्रादे॒वैन॒मग्रं॑ परि॑

णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य आनुजावरः
समृद्धौ॥ (२३)

एव निरग्रमेतस्य चत्वारि च॥ [४]

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशद्बृहतर आसन्ताः सोमाय राज्ञे-
ऽददात्तासां रोहिणीमुपैत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन्ता अन्वैत्ताः
पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सौऽब्रवीदृतममीष्व यथा
समावच्छ उपैष्याम्यथ ते पुनर्दास्यामीति स ऋतमामीत्ता
अस्मै पुनरददात्तासां रोहिणीमेवोप (२४)

ऐतं यक्ष्म आर्च्छद्राजानं यक्ष्म आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य
जन्म यत्पापीयानभवत्तत्पापयक्ष्मस्य यज्ञायाभ्यो-
ऽविन्दत्तज्ञायेन्यस्य य एवमेतेषां यक्ष्माणां जन्म वेद
नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एता एव नमस्यन्नुपाधावत्ता
अब्रुवन्वरं वृणामहै समावच्छ एव न उपाय इति तस्मा
एतम् (२५)

आदित्यं चरुं निरवपन्तेनैवैनम्पापात्स्वामादमुश्चन्
यः पापयक्ष्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुं
निर्वपेदादित्यानेव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं

पापात्स्रामा॑न्मुञ्चन्त्यमावा॑स्यायां॒ निर्व॑पेदमुमे॒वैन॑मा॒प्याय॑मान॒मन॑
प्याय॑यति॒ नवो॑नवो भवति॒ जाय॑मान॒ इति॑ पुरोनुवा॒क्या
भव॑त्यायु॒रेवास्मि॑न्तया॒ दधा॑ति॒ यमा॑दित्या अ॒५ शुमा॑प्याय॒यन्ती॑ति॒
या॒ज्यैवैन॑मे॒तया॑ प्याययति॥ (२६)

एवोपेतमस्मिन्नयोदश च॥ [५]

प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ऽन्नाद्यं॒ व्यादि॑श॒त्सो॑ऽब्रवी॒द्यदि॑माल्लो॒कान्भ्य॑ति
तन्ममा॑स॒दिति॑ तदि॒माल्लो॒कान्भ्य॑त्य॒रिच्य॑तेन्द्र॒५ राजा॑न॒मिन्द्र॑मधि
स्व॒राजा॑न॒न्ततो॑ वै स इ॒माल्लो॒का५ स्त्रे॒धादु॑ह॒त्तत्रि॑धातो॑स्त्रिधातुत्वय
का॒मये॑तान्नादः स्या॒दिति॑ तस्मा॑ ए॒तं त्रि॑धातुं॒ निर्व॑पेदिन्द्रा॒य
राज्ञे॑ पुरोडाशम् (२७)

एका॑दशकपालमिन्द्रा॒याधि॑राजायेन्द्रा॒य स्व॒राज्ञे॑ऽयं वा
इन्द्रो॑ राजा॒यमिन्द्रो॑ऽधि॒राजो॑ऽसाविन्द्रः॒ स्व॒राडि॑माने॒व
लो॒कांश्च॑स्वेन॒ भाग॑धेयेनोप॒ धाव॑ति॒ त ए॒वास्मा॑ अन्नम्प्र
य॑च्छन्त्यन्नाद ए॒व भ॑वति॒ यथा॑ व॒त्सेन॑ प्र॒त्तां गां
दुह॑ ए॒वमे॒वेमाल्लो॒कान्प्र॑त्ता॒न्काम॑मन्नाद्यं॒ दुह॑ उ॒त्ता॒नेषु॑
क॒पाले॑ष्वधि॒ श्रय॑त्यया॒तयाम॑त्वाय॒ त्रयः॑ पुरोडाशा
भव॑न्ति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षाल्लो॒काना॑मा॒प्त्या उ॒त्तर॑उ॒त्तरो॑

ज्याया॑न्भवत्ये॒वमि॑व ही॒मे लो॒काः समृ॑द्धौ॒ सर्वे॑षामभि॒गम॑यन्त्रव॒
द्यत्य॑छ॒म्बद्गार॑व्य॒त्यास॑मन्वा॒हानि॑र्दाहाय॥ (२८)

पुरो॒डाश॑त्रयः षड्विं॑शतिश्च॥ [६]

दे॒वा॒सु॒राः संय॑त्ता आ॒स॒न्तां दे॒वान॑सु॒रा अज॑यन्ते
दे॒वाः प॑राजि॒ग्याना॑ अ॒सु॒राणां॑ वैश्य॑मुपा॒यन्ते॒भ्य
इन्द्रि॑यं वी॒र्य॑मपा॒क्राम॑त्तदिन्द्रो॑ऽचाय॒त्तद॑न्वपा॒क्राम॑त्तद॒व॒रुधं॑
नाश॑क्रो॒त्तद॑स्माद॒भ्यर्धो॑ऽचर॒थ्स प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तमे॒तया॑
सर्व॑पृ॒ष्ठया॑ऽयाज॒यत्त॑यैवास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मदधा॒द्य
इन्द्रि॑यका॒मः (२९)

वी॒र्य॑का॒मः स्या॑त्तमे॒तया॑ सर्व॑पृ॒ष्ठया॑ याजये॒देता॑ ए॒व
दे॒वताः॑ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ ता ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑
दध॑ति॒ यदिन्द्रा॑य॒ राथं॑तराय॒ निर्व॑पति॒ यदे॒वाग्ने॑स्तेज॒स्तदे॒वाव॑
रु॒न्धे यदिन्द्रा॑य॒ बा॒र्ह॒ताय॑ यदे॒वेन्द्र॑स्य॒ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒न्धे
यदिन्द्रा॑य॒ वैरू॒पाय॑ यदे॒व स॑वि॒तुस्तेज॒स्तत् (३०)

ए॒वाव॑ रु॒न्धे यदिन्द्रा॑य॒ वैरा॒जाय॑ यदे॒व धा॒तुस्तेज॒स्तदे॒वाव॑
रु॒न्धे यदिन्द्रा॑य॒ शा॒क्क॒राय॑ यदे॒व म॒रुतां॑ तेज॒स्तदे॒वाव॑
रु॒न्धे यदिन्द्रा॑य॒ रैव॒ताय॑ यदे॒व बृ॒ह॒स्पते॑स्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒न्धे

ए॒ताव॑न्ति॒ वै तेजा॑ंसि॒ तान्ये॒वाव॑ रु॒द्ध उ॒त्ता॒नेषु॑ क॒पाले॒ष्वधि॑
श्रय॒त्यया॑तयाम॒त्वाय॒ द्वाद॑शक॒पालः॒ पुरो॒डाशः॑ (३१)

भ॒वति॒ वैश्व॑दे॒वत्वाय॑ स॒मन्त॑म्प॒र्यव॑द्यति स॒मन्त॑मे॒वेन्द्रि॒यं
वी॒र्यं॑ यज॑माने दधाति व्य॒त्यास॑म॒न्वाहा॑नि॒र्दाहा॒याश्च॑ ऋष॒भो
वृ॒ष्णिर्ब॒स्तः सा दक्षि॑णा वृष॒त्वायै॑तयै॒व य॑जेताभि॒शस्य॑मान
ए॒ताश्चे॒द्वा अ॑स्य दे॒वता॒ अन्न॑म॒दन्त्य॑दन्त्यु॒वेवा॑स्य
मनु॒ष्याः॑॥ (३२)

इन्द्रि॒यका॑मः स॒वितु॑स्तेज॒स्तत्पु॑रो॒डाशो॒ऽष्टा॒त्रिंशच्च॑॥ [७]

रज॑नो॒ वै कौ॑णेयः क्र॒तुजि॑तं जा॒नकिं॑ चक्षु॒र्वन्य॑मया॒त्तस्मा॑
ए॒तामिष्टिं॑ नि॒रव॑प॒दग्नये॑ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒ः
सौ॒र्यं च॒रुम॑ग्नये॒ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्तयै॑वास्मि॒श्चक्षु॑रत
स्या॒त्तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॑ नि॒र्वपे॑द॒ग्नये॑ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑-
म॒ष्टाक॑पाल॒ः सौ॒र्यं च॒रुम॑ग्नये॒ भ्राज॑स्वते पुरो॒डाश॑-
म॒ष्टाक॑पालम॒ग्नेर्वै चक्षु॑षा मनु॒ष्या वि॑ (३३)

प॒श्यन्ति॑ सू॒र्यस्य॑ दे॒वा अ॒ग्निं चै॒व सू॒र्यं च॒ स्वेन॑
भा॒गधे॑येनोप॑ धावति तावे॒वास्मि॒श्चक्षु॑र्धत्त॒श्चक्षु॑ष्माने॒व भ॑वति
यदा॑ग्ने॒यौ भ॑व॒तश्चक्षु॑षी ए॒वास्मि॒न्तत्प्रति॑ दधाति यत्सौ॒र्यो

नासिकां तेनाभितः सौर्यमाग्नेयौ भवतस्तस्मादभितो नासिकां
 चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी विधृते समानी याज्यानुवाक्ये
 भवतः समानः हि चक्षुः समृद्ध्या उदु त्यं जातवेदसः सप्त
 त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदगादनीकमिति पिण्डान्म्र
 यच्छति चक्षुरेवास्मै प्र यच्छति यदेव तस्य तत्॥ (३४)

वि ह्यष्टाविंशतिश्च॥ [८]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता
 वसुविद्धुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता
 वसुविद्धुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता
 वसुविदामनमस्यामनस्य देवा ये संजाताः कुमाराः
 समनसस्तानहं कामये हृदा ते मां कामयन्ताः हृदा तान्म
 आमनसः कृधि स्वाहामनमसि (३५)

आमनस्य देवा याः स्त्रियः समनसस्ता अहं कामये
 हृदा ता मां कामयन्ताः हृदा ता म आमनसः कृधि
 स्वाहा वैश्वदेवीः साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्भामकामो वैश्वदेवा वै
 संजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त
 एवास्मै सजातान्म्र यच्छन्ति ग्राम्येव भवति साङ्ग्रहणी

भवति मनोग्रहणं वै संग्रहणम्मन एव संजातानाम् (३६)

गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमिति
परिधीन्यपरि दधात्याशिषमेवैतामा शास्तेऽथो एतदेव सर्वः
सजातेष्वधि भवति यस्यैवं विदुष एते परिधयः परिधीयन्त
आमनमस्यामनस्य देवा इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो
वै संजाता ये महान्तो ये क्षुल्लका याः स्त्रियस्तानेवाव रुद्धे
त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते॥ (३७)

स्वाहामनमसि सजातानां रुद्धे पञ्च च॥ [९]

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तत्सर्पिरभवद्यदध्रियत्
तद्धृतमभवदश्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि
स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि
स्वाहा मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः
प्राणोऽसि स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि (३८)

तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा घृतस्य
धारांमृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्ताम्प्रयताम्मरुद्धिः। तत्त्वा
विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्यैरयत्। पावमानेन त्वा स्तोमेन
गायत्रस्य वर्तन्योपाः शोर्वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽमृजतु

जी॒वात॑वे जी॒वन॒स्यायै॑ बृ॒हद्र॑थन्त॒रयो॑स्त्वा॒ स्तोमे॑न त्रि॒ष्टुभो॑
वर्त॒न्या शु॒क्रस्य॑ वी॒र्ये॑ण दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोत् (३९)

सृ॒ज॒तु जी॒वात॑वे जी॒वन॒स्याया॑ अ॒ग्नेस्त्वा॑ मा॒त्रया॑
जग॑त्यै वर्त॒न्याग्र॑य॒णस्य॑ वी॒र्ये॑ण दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोऽसृ॑ज॒तु
जी॒वात॑वे जी॒वन॒स्याया॑ इ॒मम॑ग्र॒ आयु॑षे॒ वर्च॑से
कृ॒धि प्रि॒य॑ रे॒तो वरु॑ण सोम॒ राज॑न्। मा॒तेवा॑स्मा
अ॒दि॒ते श॑र्म॒ यच्छु॑ विश्वे॑ दे॒वा ज॑रं द॒ष्टिर्य॑था स॑त्।
अ॒ग्निरा॑यु॒ष्मान्त्स॑ व॒नस्प॑ति॒भिरा॑यु॒ष्मान्ते॑न॒ त्वायु॑षायु॒ष्मन्तं॑
क॒रोमि॑ सोम॒ आयु॑ष्मान्त्स॑ ओष॑धी॒भिर्य॑ज्ञ॒ आयु॑ष्मान्त्स॑
दक्षि॑णाभि॒र्ब्रह्मा॑यु॒ष्मत्तद्वा॑ ह॒णैरा॑यु॒ष्मद्दे॒वा आयु॑ष्मन्त॒स्तेऽमृ॑ते॒न
पि॒तर॒ आयु॑ष्मन्त॒स्ते स्व॒धया॑यु॒ष्मन्त॒स्तेन॒ त्वायु॑षायु॒ष्मन्तं॑
क॒रोमि॑॥ (४०)

विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रा॒णोऽसि॑ त्रि॒ष्टुभो॑ वर्त॒न्या शु॒क्रस्य॑ वी॒र्ये॑ण दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोऽसोम॑
आयु॑ष्मान्य॒ञ्चवि॒॑शति॑श्च॥ ————— [१०]

अ॒ग्निं वा ए॒तस्य॑ शरी॑रं गच्छ॑ति॒ सोम॒॑ रसो॑
वरु॑ण ए॒नं वरु॑णपा॒शेन॑ गृ॒ह्णाति॑ सर॑स्वतीं॒ वाग॑ग्रा॒विष्णू॑
आ॒त्मा यस्य॑ ज्यो॒गा म॑य॑ति॒ यो ज्यो॒गा म॑यावी॒ स्याद्यो॑

वा॑ का॒मये॑त॒ सर्व॒मायु॑रिया॒मिति॒ तस्मा॑ ए॒तामिष्टि॑
निर्व॑पेदाग्ने॒यम॒ष्टाक॑पाल॒ः सौम्यं॑ च॒रुं वा॑रुणं दश॑कपाल॒ः
सार॑स्व॒तं च॒रुमा॑ग्रावैष्ण॒वमेका॑दश॒कपाल॑म॒ग्नेरे॒वास्य॒ शरी॑रं
निष्क्री॒णाति॒ सोमा॒द्रसम् (४१)

वा॒रुणे॑नै॒वैनं॑ वरुणपा॒शान्मु॑ञ्चति सार॑स्व॒तेन॒ वाचं॑
दधा॑त्य॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑भिश्चै॒वैनं॑
य॒ज्ञेन॑ च भिष॑ज्यत्यु॒त यदी॑तासु॒र्भव॑ति जी॒वत्ये॒व
यन्न॑व॒मैत्तन्न॑व॒नीत॑मभव॒दित्या॑ज्य॒मवे॑क्षते रू॒पमे॒वास्यै॒तन्महि॑मानं
व्याच॑ष्टेऽ॒श्विनोः॑ प्रा॒णोऽसी॑त्या॒हाश्वि॑नौ वै दे॒वाना॑म् (४२)

भिष॑जौ ताभ्या॑मे॒वास्मै॑ भेष॒जं करो॑तीन्द्र॒स्य प्रा॒णोऽसी॑त्या॒हेन्द्रि॒यमे॒वास्मिन्ने॒तेन॑ दधा॑ति मि॒त्रावरु॑णयोः
प्रा॒णोऽसी॑त्या॒ह प्रा॒णापा॒नावे॒वास्मिन्ने॒तेन॑ दधा॑ति वि॒श्वेषा॑
दे॒वाना॑ प्रा॒णोऽसी॑त्या॒ह वी॒र्यमे॒वास्मिन्ने॒तेन॑ दधा॑ति घृ॒तस्य॒
धा॒रा॑म॒मृत॑स्य॒ पन्था॑मि॒त्याह॑ यथा॒यजु॑रे॒वैतत्पा॑वमा॒नेन॑ त्वा
स्तोमे॒नेति॑ (४३)

आ॒ह प्रा॒णमे॒वास्मिन्ने॒तेन॑ दधा॑ति बृ॒हद्रथ॑न्त॒रयो॑स्त्वा
स्तोमे॒नेत्या॒हौजं॑ ए॒वास्मिन्ने॒तेन॑ दधा॑त्य॒ग्नेस्त्वा॒ मात्र॑येत्या॒हात्मानं॑

दधात्यृत्विजः पर्याहुर्यावन्त एवर्त्विजस्त एनम्भिषज्यन्ति
 ब्रह्मणो हस्तमन्वारभ्य पर्याहुरेकधैव यजमान आयुर्दधति
 यदेव तस्य तद्धिरण्यात् (४४)

घृतं निष्पिबत्यायुर्वै घृतममृतं हिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिबति
 शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्यैवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठत्यथो खलु यावन्तीः समा एष्यन्मन्येत
 तावन्मानः स्यात्समृद्ध्या इममग्न आयुषे वर्चसे
 कृधीत्याहायुरेवास्मिन्वर्चो दधाति विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदिति
 जरदष्टिमेवैनं करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा
 आयुष्मन्तस्त एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति॥ (४५)

रसं देवानां स्तोमेनेति हिरण्यादसदिति द्वाविंशतिश्च॥ [११]

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयत्स स्वां देवतामार्च्छत्स
 पर्यदीर्यत् स एतं वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो
 वै स वरुणपाशादमुच्यत् वरुणो वा एतं गृह्णाति
 योऽश्वं प्रतिगृह्णाति यावतोऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो
 वारुणाश्चतुष्कपालान्निर्वपेद्वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप

धावति॑ स ए॒वैनं॑ वरुणपा॒शान्मुञ्च॑ति (४६)

चतु॑ष्कपाला भवन्ति॒ चतु॑ष्पा॒द्यश्वः॒ समृ॑द्ध्या॒ एक॒मति॑रिक्तं॒
निर्व॑पेद्यमे॒व प्रति॑ग्राही भव॑ति॒ यं वा॒ नाध्ये॑ति॒ तस्मा॑दे॒व
वरु॑णपा॒शान्मुच्य॑ते॒ यद्य॑परं॒ प्रति॑ग्राही स्या॒त्सौर्य॑मेक॒कपाल॑मनु॒
निर्व॑पेद॒मुमे॒वाऽऽदि॒त्यमु॑च्चारं॒ कुरु॑ते॒ऽपो॑ऽवभृ॒थम॑वै॒त्यप्सु॒ वै
वरु॑णः सा॒क्षादे॒व वरु॑ण॒मव॑ यज॑ते॒ऽपो॑न॒ग्रीयं॑ च॒रुम्पु॑न॒रेत्य॒
निर्व॑पेद॒प्सुयो॑नि॒र्वा अश्वः॒ स्वामे॑वैनं॒ योनिं॑ गमय॑ति॒ स ए॒नं
शान्त॑ उप॑ तिष्ठते॥ (४७)

मुञ्च॑ति च॒रुं सप्त॑दश॒ च॥ [१२]

या वा॑मिन्द्रावरुणा यत॒व्या त॒नूस्त॑ये॒मम॑ह॒सो मुञ्च॑तं॒ या
वा॑मिन्द्रावरुणा सह॒स्या रक्ष॑स्या॒ तेज॒स्या त॒नूस्त॑ये॒मम॑ह॒सो
मुञ्च॑तं॒ यो वा॑मिन्द्रावरुणाव॒ग्नौ साम॑स्तं॒ वा॑मे॒तेना॑व॒ यजे॑
यो वा॑मिन्द्रावरुणा द्वि॒पात्सु॑ प॒शुषु॒ चतु॑ष्पा॒त्सु गो॒ष्ठे
गृ॒हेष्व॒प्स्वोष॑धीषु॒ वन॑स्पति॒षु साम॑स्तं॒ वा॑मे॒तेना॑व॒ यज॑ इन्द्रो॒
वा ए॒तस्य॑ (४८)

इन्द्रि॒येणा॑प॒ क्राम॑ति॒ वरु॑ण ए॒नं वरु॑णपा॒शेन॑ गृह्णा॑ति॒
यः पा॒प्मना॑ गृही॒तो भव॑ति॒ यः पा॒प्मना॑ गृही॒तः स्या॑त्तस्मा॑

ए॒तामैन्द्रा॑वरु॒णीम्प॑य॒स्यां निर्व॑पेदिन्द्रं ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं द॑धाति
वरु॑ण ए॒नं वरु॑णपा॒शान्मु॑ञ्चति प॒यस्या॑ भवति प॒यो हि वा
ए॒तस्मा॑दप॒क्राम॑त्यथै॒ष पा॒प्मना॑ गृही॒तो यत्प॑य॒स्यां भव॑ति
प॒यं ए॒वास्मि॑न्तया॑ दधाति प॒यस्या॑याम् (४९)

पु॒रोडा॑श॒मव॑ दधा॒त्यात्म॑न्वन्त॒मेवैनं॑ करो॒त्यथो॑
आ॒यत॑नवन्त॒मेव॑ च॒तुर्धा॑ व्यू॒हति॑ दि॒क्ष्वेव॑ प्र॒ति तिष्ठ॑ति
पुनः॑ समू॒हति॑ दि॒ग्भ्य ए॒वास्मै॑ भेष॒जं करो॑ति स॒मूह्या॑व॒ द्यति॑
यथा॑वि॒द्धं निष्कृ॑न्तति॒ तादृ॑गे॒व तद्यो॑ वा॒मिन्द्रा॑वरुणाव॒ग्नौ
स्राम॑स्तं वा॒मेते॒नाव॑ यज॒ इत्या॑ह॒ दुरि॑ष्ट्या ए॒वैन॑म्पाति॒ यो
वा॒मिन्द्रा॑वरुणा द्वि॒पात्सु॑ प॒शुषु॑ स्राम॑स्तं वा॒मेते॒नाव॑ यज॒
इत्या॑हैताव॒तीर्वा॑ आप॒ ओष॑धयो॒ वन॑स्पत॑यः प्र॒जाः प॒शव॑
उपजी॑वनीया॒स्ता ए॒वास्मै॑ वरु॒णपा॒शान्मु॑ञ्चति॥ (५०)

ए॒तस्य॑ प॒यस्या॑याम्पाति॒ षड्विं॑शतिश्च॥ [१३]

स प्र॒लव॑न्नि का॒व्येन्द्रं॑ वो वि॒श्वत॑स्परीन्द्रं नरः॑। त्वं नः॑
सोम॑ वि॒श्वतो॒ रक्षा॑ राजन्नघाय॒तः। न रि॑ष्ये॒त्त्वाव॑तः सखा॑।
या ते॒ धामा॑नि दि॒वि या पृ॑थि॒व्यां या पर्व॑तेष्वोष॒धीष्व॑प्सु।
तेभि॑र्नो॒ विश्वैः॑ सु॒मना॒ अहै॑ड॒न्नाज॑न्त्सोम॒ प्रति॑ ह॒व्या गृ॑भाय।

अग्नीषोमा॒ सवे॑दसा॒ सह॑ती वनतं॒ गिरः॑। सं दे॒वत्रा॑ ब॒भूव॑थुः।
युवम् (५१)

ए॒तानि॑ दि॒वि रो॑चनान्य॒ग्निश्च॑ सोम॒ सक्र॑तू अध॒त्तम्।
युव॑ꣳ सिन्धूꣳ र॒भिर्शस्ते॑रव॒द्यादग्नी॑षोमा॒वमु॑ञ्चतं गृभी॒तान्।
अग्नी॑षोमाविमꣳ सु मे॑ शृणुतं वृषणा॒ हवम्।॑ प्रति॑
सू॒क्तानि॑ हर्य॒तम्भ॑वतं दा॒शुषे॑ मयः। आन्यं दि॒वो मा॑त॒रिश्वा॑
जभा॒राम॑श्चाद॒न्यं परि॑ श्ये॒नो अ॒द्रेः॑। अग्नी॑षोमा॒ ब्रह्म॑णा
वावृ॒धानो॑रुं य॒ज्ञाय॑ चक्रथुरु लो॒कम्। अग्नी॑षोमा ह॒विषः॑
प्र॒स्थित॑स्य वी॒तम् (५२)

हर्य॑तं वृषणा जुषे॒थाम्। सु॒शर्मा॑णा॒ स्वव॑सा॒ हि भू॒तम॑था
ध॒त्तं यज॑मानाय॒ शं योः॑। आ प्या॑यस्व॒ सं ते॑। गु॒णानां॑ त्वा
गु॒णप॑तिꣳ हवामहे क॒विं क॑वी॒नामु॑प॒मश्र॑वस्तमम्। ज्ये॒ष्ठरा॑जं
ब्रह्म॑णां ब्रह्मणस्प॒त आ नः॑ शृ॒ण्वन्नू॑तिभिः सीद॒ साद॑नम्। स
इ॒ज्जनै॑न॒ स वि॒शा स जन्म॑ना॒ स पु॒त्रैर्वा॑ज॒म्भर॑ते॒ धना॑ नृभिः।
दे॒वानां॑ यः पि॒तर॑मा॒विवा॑सति (५३)

श्र॒द्धाम॑ना ह॒विषा॑ ब्रह्म॑णस्प॒तिम्। स सु॒ष्टुभा॑ स ऋ॒क्ता
गु॒णेन॑ व॒लꣳ रु॑रोज॒ फलि॑गꣳ रवे॑ण। बृह॒स्पति॑रु॒स्त्रियां॑